

Chu Lai, cứ như chỗ tôi biết...

Xuân Ba

... Dai dẳng làm sao những đêm ấy, bây giờ vẫn mòn một trong tâm trí con đường đất lồi lõm chạy qua làng tôi nối với ga Lè ngược lên nữa là Kim Tân, Phố Cát là Rịa. Nho Quan cứ đêm đêm tầm mười, mười một giờ cứ rầm rịch, thậm thịch hoặc rào rào bước chân của những đơn vị bộ đội hành quân vào nam. Nhiều đêm choàng thức bởi chột thoảng âm thanh thình thịch hoặc rào rào ấy, hay tiếng lanh canh rất khẽ của đôi thùng gánh nước mà mẹ tôi trong chân Hội mẹ chiến sĩ đang sửa soạn mỗi mẹ một gánh, hàng trăm gánh nước vối như thế, đêm nào cũng vậy mang ra đường "úy lạo" bộ đội. Khối đêm say ngủ không biết bánh mắt ra đường thấy trên nền đường hun hun dài tít tắp mà đất bột đóng dày tới mấy phân hần lớp lớp dầu dẹt đục, dầu giầy... Chỗ đặt những gánh nước vối đêm qua còn vương vài lớp giấy bóng bọc bao lương khô 701, 702. Rồi mùa đông năm 1966, một đại đội tân binh đã dừng lại trú hẩn trong cái làng Lon rậm rịt tre pheo muỗm quéo của tôi gần bảy tháng để huấn luyện đi B. Tổ "tam tam" đóng quân tại nhà tôi là ba chàng trai người bắc. Trong đó có một người thấp đậm tóc xoăn má phúng phính nhưng mỗi sáng lại thấy mờ xanh những vết chân rêu mới cạo. Mẹ tôi nói "anh này hõn râu..." Châu cơm lấy về từ bếp đại đội nhoáng cái đã hết... Mẹ tôi thương các anh sức ăn sức ngủ thi thoảng lại góp cho tổ "tam tam" nôi sấn lược hay dong riềng. Cái anh "hõn râu" được bọn trẻ trong làng mê tít, ngoài tài kể chuyện, nhất là chuyện Hà Nội, khi ấy với chúng tôi cứ vời vợi xa, lại còn hát khá hay bằng cái giọng trầm khàn khàn. Tôi khoái và nhớ một bài dịch vận có đoạn "*Quay về đi thôi hỡi anh người lính cộng hòa. Trong lòng anh có nghe bao lời ca. Khoác súng trên vai lòng anh có khi nào mơ tới tương lai mơ đến một ngày mai...*". Một lần tôi thấy anh "hõn râu" ấy khóc. Mà khóc tức tưởi. Ai dỗ cũng chẳng nín. Nước mắt nước mũi đầm đìa mắt đỏ ngầu, ngó sợ lắm... Đó là lần bốn chiếc F.105 "Thần sấm sét" phát hiện một đám ma ở làng Hoàn, làng Giành diễu dọc sông Mã sát với làng tôi, đã thay nhau bỏ nhào xuống cất bom phóng rốc-két gần nửa giờ đồng hồ. Cả đại đội tân binh được lệnh án binh bất động trong khe núi sau làng cấm "động thủ" bởi ngoài đại đội tân binh sát nơi ném bom còn cả một sư đoàn đang làm nhiệm vụ huấn luyện đóng quân rải suốt mười lăm cây số lên tận Thạch Thành. Anh "hõn râu" cứ nức nở "trời ơi, hẩn bỏ nhào trông to như cái thuyền mà đành ghim súng nằm im xem chúng giết đồng bào mình". Trận oanh tạc ấy để làm chết ngót trăm thường dân vô tội của hai làng... Bảy tháng sau, tôi không biết anh "hõn râu" cùng đơn vị đi những nơi nào về phía chiến trường. Hơn hai mươi năm sau, tôi đã gặp lại anh "hõn râu" ngày ấy ở Hà Nội. Đó là nhà văn Chu Lai...

... Cả đại đội đóng quân ở làng tôi ngày ấy, nghe Chu Lai nói đâu như bây giờ chỉ còn không đến một phần ba. "Thôi mày hờ mà làm gì, nhắc lại làm gì, buồn bỏ mẹ!". Tôi sợ sệt kính cẩn lướt mắt lên cái giá sách nhà anh bày đầy những tác phẩm lờ lờ nhỏ thứ dày thứ mỏng của hơn chục nhà xuất bản những truyện ngắn, tiểu thuyết của tác giả Chu Lai. Nhưng nghe nhà văn mắng như thờ hất ra như thế lại thấy thân gần như ngày nào anh "hõn râu" với giọng khàn khàn "*quay về đi thôi hỡi anh người lính cộng hòa...*". Trước thì chả nói làm chi kể cả thời gian "đứt quãng" thì tới giờ cũng có mười mấy năm gần Chu Lai. Gờ chứ không thân, có lẽ tôi chẳng phải "dạng" để Chu Lai bõn cợt hay trút tâm sự gan ruột về nghề nghiệp? Ngồi với nhau kể cũng kha khá nhưng chưa có cuộc nhậu nào Chu Lai ngồi đến đầu đến đũa hay "mút mùa" bởi chỉ một hai ly là mắt trước mắt sau đã chẳng thấy đâu cả. "Lão ấy chuẩn về viết đấy mà. Tiếc công tiếc việc lắm. Quần quật như cái thằng thợ cày thêm đá nay được chia ruộng khoán...". Ông Lê Lựu đồng hương với Chu Lai vống lên rõ hơn giữa mâm trong một cuộc nhậu. Một ông khác hấp háy cặp mắt vốn kèm nhèm "Sao cứ thấy Chu Lai giểu Lê Lựu khi viết khổ sở như anh nông dân Phủ Khoái đi cày?" Lê Lựu hề hề "óì giời ơi, Chu Lai mới đích thị là thợ cày chính hiệu...". Hóa ra ngồi với ổi người, Chu Lai đều có kiểu vội vộ vàng vàng ấy... Người nói Chu Lai tửu lượng kém nhưng quả tôi chưa thấy Chu Lai méo tiếng bao giờ... Kém thì phải méo nhanh chứ? Nhưng có lẽ Lê Lựu "đọc" đúng vị? Nhớ hồi mới gặp lại, thấy kiểu về rồi nạp thuốc lào rất chi là rề rề cả cái chấ giọng khùng khinh rằng tao đang chán đang ngấy đang muốn mưa mọi thứ ra đây... Giữa những hơi thuốc lào khói cuộn cuộn như một màn đất núi che lấp cái đầu bù xù xoắn tít bông bật ra cái chất giọng trầm khàn cổ hữu "cứ nghĩ câu của Withman mà thấy khiếp rằng nghề văn là cái nghề hằng ngày lấy bút làm thìa múc óc ra ăn"! Tôi giật thột, có khi lão này sắp bỏ viết đến nơi Nhưng nói zậy mà đâu phải zậy... Bểng đi một dạo từ hồi "lão" thờ hất ra như thế, thấy dân đọc "sôi" lên với *Vòng tròn bội bạc* rồi *Phố* (có lẽ được liệt vào loại hiếm khi nhà văn Chu Lai được đọc giả "biên tập" lại tên sách, ít ai gọi là *Phố* mà người ta quen gọi là *Phố nhà binh*), v.v. Chớ nghe Chu nói, hãy ngó Chu làm. Có anh viết khảng khái thế... Nhiều bận có đảo qua nhà Chu Lai thấy cửa giả im im khóa. Đích là vắng nhà rồi. Nhưng một bận đang tần ngần trước ổ khóa, tôi thoảng thấy giọng khàn khàn vọng từ tầng trên rồi xoảng, một cái chùm chìa thả xuống. Thì ra đóng trái cửa lại mà "cày"! Rồi mặc cho tôi nhâm nhi ly rượu thuốc hay đọc vớ vẩn chi đó, Chu Lai với chiếc quần cộc và trần trùng trực hết một gã ếch khổng lồ bám rịt lấy chiếc máy vi tính mổ lia mổ lĩa... Tôi chưa bao giờ chứng kiến cái cảnh Chu Lai say sưa hay cao đàm khoát luận với ai đó hay cuộc gặp nhỏ hay lớn về thứ gì sắp viết hoặc đang viết dù tiểu thuyết, một bài báo hay truyện ngắn như một số người viết tôi thường thấy... Tôi trước bước không qua hay sợ xui? Những anh nào yêu bóng vía hay có ý đồ xông vào trường văn trận bút nghề Chu thiên sinh thờ hất ra như thế thì chuẩn bị tinh thần để vứt bút đi là vừa. Mà Chu Lai lại thuộc dạng "hoạt ngôn" nửa mớ chết. Chu Lai chỉ cời mở trong những cuộc mời hay ngẫu hứng trong cuộc gặp hẹp, thậm chí con cà con kê những gì đã qua tức là những cuốn sách đã viết dù chưa in. Con gái tôi học ở một trường phổ thông cơ sở một lần trường mời nhà văn đến nó chuyện về nhà cứ xuyt xoa "Bác nhà văn Chu Lai hay lắm bố ơi... mà bố có biết bác ấy không?". Lần đó hình như Chu Lai nó về vốn sống và thực tế để viết *Nắng đồng bằng*...

Lâu rồi tôi đâm "đóng khung" cái ý nghĩ là có lẽ ngoài việc viết, nghề viết ra Chu Lai không biết làm gì khác nói đúng hơn là không có "hứng" nào khác thì phải? Có vẻ như chẳng hề bị câu thúc bởi sự mưu sinh, hai vợ chồng lương đại tá, nhõn một anh con giai đang tu nghiệp ở một trường đại học, trời cho ở tầm sắp lục tuần mà còn vập vập sung túc như thế tội chi mà không tung tủy đầu đó cho đã!? Bập vào việc viết rồi mà rên rầm ca cẩm thờ hất ra mãi như vậy, giểu mình giểu luôn cái nghề mãi như thế để làm gì? Thôi thì nếu là cái bệnh thì cũng là bệnh vô hại. Và chẳng, như người ta nói gì nhỉ, ở độ thâm hậu mà không ý thức về sự thâm hậu ấy mới là thâm hậu na ná như một "biến tướng" của Thiên là "vô ngã"! Hay là Chu Lai đang tậ

Thiên? Nói loãng quăng vậy thôi, thâm hậu đâu tôi chẳng biết như tuế tóa chơi chơi đôi khi cả sự thờ hất cả ra như thế nhưng lúc nào cũng hiển hiện sờ sờ một Chu Lai tất bật nghiêm cẩn trong việc viết. Chả biết khi dựng những cuốn tiểu thuyết tày tặn thì nhọc nhằn, tất tả ra sao chứ nhớ hồi còn Bộ Nội thương, cái hồi bao cấp khổn khổ ấy. Bộ mời mấy anh em đi viết cho họ một tập sách. Phần "bập" vào những việc kiểu ta trái như thế, tôi thấy không ít người cứ ở nhà "ché tác phẩm" ra từ những bản báo cáo tài liệu dày cộp có sẵn, nhưng Chu Lai hai lần, một bận đi xe của Bộ một bận cưỡi xe máy mấy trăm cây số đến tận nơi có diễn hình rồi lỳ ở đấy cả tuần hồi hạn ghi chép... Rồi sách ra, không biết đọc có kỹ không mà ông Bộ trưởng thờ dài "chao ôi, cái nghề mình tưởng đã biết đã hiểu tới nhàm hóa ra khi đọc vẫn thấy lạ thấy hồi hộp..." Lần ấy ở một trại viết Đồ Sơn, khi đi mất tôi nhìn rõ mười mười là Chu Lai đã đưa "thành phẩm" cho ông phụ trách rồi mà có đêm thiếp hẳn đi được một giấc, trở dậy tôi vẫn thấy phòng anh đèn sáng rất khuya... Phòng bên thì Lê Lưu, với lối viết khó nhọc cố hữu đang xoay người trên giường mà "cày". Phòng bên nữa thì âm thanh bàn phím chiếc máy vi tính xách tay của Trần Đăng Khoa thì thoảng lại lạch xạch... Tôi ngán ngẩm, quả là Trời dày mấy lão này, đêm biển mát mẻ thế này mà... Ghé qua phòng Chu Lai kéo điều thuốc Lào, tôi ngạc nhiên thấy bản thảo tập bút ký mà tôi thấy anh đã đưa đang được tác giả "khảo" lại... "mà vẫn chưa thấy vừa ý - rồi Chu Lai thờ dài nhăn nhở cười - đeo cái tên nó nhọc thế đấy..."

Nghiêm cẩn thì hẳn phải nhọc nhằn vất vả chứ chẳng thể nào chơi chơi tài tử như có một anh đã vênh váo cao đàm khoáng luận hẳn hoi trên một diễn đàn là "tôi chỉ cần ngồi nhà ngó qua cửa sổ đã thấy ối tình huống, khối chất liệu..." (!?) Cuốn tiểu thuyết *Cuộc đời dài lắm* là khối người đang cầm trên tay, tôi biết Chu Lai tất tả với nó nhiều năm... Một bận tôi được theo Chu Lai về vùng cao-su miền Đông Nam Bộ, nơi địa bàn quen thuộc những năm đánh Mỹ của đại đội trưởng đặc công Chu Lai mà nhiều lúc anh thường tặc lưỡi "cái anh viết phải có một mảnh đất một nơi quen thuộc để đi đi về về... Có lẽ vùng này khéo mà là nơi ấy của mình...". Vùng này Chu Lai có một người bạn thân từ những năm trận mạc. Đó là Hà Nguyên Cát nay đang giữ trọng trách lo công ăn việc làm của mấy nghìn con người, Tổng Giám đốc Công ty Cao-su Phú Riềng. Chuyện làm ăn nếu cho "ra môn ra khoai" trong thời buổi kinh tế thị trường có mà vô khối việc phải bàn từ giờ cho đến... mai hậu! Hay, dở, tốt xấu, xuống chó lên voi, lặn đạn, hanh thông... mà ở ông bạn Hà Nguyên Cát gần như hội đủ. Nhiều lần tới lui về miền đất ấy, mà sao phải lấm lầm như vậy vì không thỏa mãn với những bài báo, những bút ký mình đã viết, thậm chí cả một truyện dài có tên là Gió xanh nữa... Và sau hết, Chu Lai biết vượt thoát khỏi những "mệnh yểu" của những ghi chép tản văn "công nghiệp hóa" lên cho cái trục nam châm khổng lồ nhân tình thế thái, nhân văn nhân bản xoay tít làm hạt nhân để vô vàn chi tiết tình huống đeo bám, thăng hoa thành *Cuộc đời dài lắm*.

Cực nhọc vất vả thay cho những người viết đã "trót" quăng ra trước mình những cái "mốc" mà quăng đời còn lại phải hì hụi, phải tất tả để vượt qua chính những cái mốc ấy... Đã "trót" thuộc, "trót" quen với *Nắng đồng bằng*, *Phố nhà binh*, *Vòng tròn bội bạc*, v.v. nếu bây chừ có việc thiên hạ sắc mắc khát khe với Chu Lai thì cũng là điều không mấy lạ! Cũng như có ai đó phàn nàn là Chu Lai "cực đoan" hay "nổi đóa" khi trực tiếp "can dự" chứng kiến những tình huống bạn viết hay bạn đọc đời hồi khát khe ấy... Bởi tôi trộm nghĩ, Chu Lai có quyền "bảo vệ, minh chứng" cho việc lao động nghiêm cẩn nhọc nhằn của mình chứ nhỉ?

(Văn nghệ)